

Multidisciplinair PWO-project - tussentijds verslag

Titel PWO-project: **Sociaalruimtelijk en ontwerpend onderzoek naar de [B]etekenisgeving, [L]eefbaarheid, en [O]ntplooiingskansen voor [K]inderen en tieners in de context van hoogbouw (B.L.O.K.)**

Projectcoördinator: Sven De Visscher, Vakgroep Sociaal Werk, FMW
Opdrachtvolume in % en periode: 20%, 10/2016-09/2019

Copromotor: Pieter Foré, Vakgroep Architectonisch Ontwerp, School of Arts
Opdrachtvolume in % en periode: 10%, 10/2016-09/2019

Copromotor: Griet Verschelden, Vakgroep Sociaal Werk, FMW
Opdrachtvolume in % en periode: 10%, 10/2016-09/2019

Copromotor: Ruben Joye, Vakgroep Architectonisch Ontwerp, School of Arts
Opdrachtvolume in % en periode: 10%, 10/2016-09/2019

Copromotor: Greet De Brauwere, Vakgroep Sociaal Werk, FMW
Opdrachtvolume in % en periode: 10%, 10/2016-09/2019

Projectmedewerker: Marlies Marreel, Vakgroep Sociaal Werk, FMW
Opdrachtvolume in % en periode: 100%, 17/10/2016 – 16/10/2019

Projectmedewerker: Jo Boonen, Vakgroep Architectonisch Ontwerp, School of Arts
Opdrachtvolume in % en periode: 100%, 24/10/2016 – 23/10/2019

Startdatum PWO-project: 1/10/2016
Datum verslag: 1/10/2017

HoGent

Samenvatting

Hoewel een belangrijke groep kinderen en tieners in een context van stapelbouw opgroeit, hebben we weinig zicht op hun ervaringen rond de leefbaarheid van stapelbouwomgevingen, de sociale en ruimtelijke beleving van hun woonomgeving, wat het ook moeilijk maakt om zicht te krijgen op volgens kinderen en tieners wenselijke ontplooiingsmogelijkheden die de omgeving van stapelbouw zou moeten aanreiken. De centrale **doelstelling** van dit project is om aan de hand van sociaalruimtelijk en ontwerpend onderzoek met kinderen en tieners beter zicht te krijgen op de betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingskansen voor kinderen en tieners in verschillende contexten van stapelbouw, teneinde aandachtspunten aan te reiken aan ontwerpers en sociaal werkers om meer ondersteunende en kansrijke stapelbouwomgevingen te creëren.

Het project schuift verschillende **onderzoekssporen** naar voor: (1) theoretisch literatuuronderzoek en praktijkgerichte state-of-the-art rond kinderen en stapelbouw; (2) belevingsonderzoek bij kinderen en tieners in stapelbouwomgevingen; (3a) ontwerpend onderzoek op concrete stapelbouwomgevingen of planningsprocessen; (3b) onderwijsspoor met interdisciplinaire onderwijsactiviteiten die het thema binnen de opleidingen sociaal werk (SW) en landschaps- en tuinarchitectuur (LTA) onder de aandacht moeten brengen.

Tijdens het eerste projectjaar lag de nadruk grotendeels op het **literatuuronderzoek** en de state-of-the-art. Hieruit is een interdisciplinair conceptueel kader voortgekomen dat het begrip “ruimtelijke kwaliteit” centraal plaatst, en de basis vormt voor de verdere operationalisatie van het belevingsonderzoek en ontwerpend onderzoek. De verschillende bouwstenen van ruimtelijke kwaliteit binnen dit kader zullen geleidelijk aan getoetst en verder aangevuld worden op basis van de empirische onderzoeksdata die in de komende maanden zullen verzameld worden. Het literatuuronderzoek vormde ook de basis voor de uitwerking van een basispakket bestemd voor studenten die betrokken zullen worden bij de onderwijsworkshops tijdens het komende academiejaar 2017-18.

Verder werd tijdens dit projectjaar het **belevingsonderzoeksspoor** methodologisch voorbereid. O.b.v. de state of the art werd gekozen om Europark op Antwerpen Linkeroever als eerste case te onderzoeken, waar het project intussen werd geïntroduceerd. I.k.v. het **ontwerpend onderzoeksspoor** werd een voorbereidend onderzoek over case Eeklo Oostveld opgezet, en het **onderwijsspoor** op punt gezet. In beide semesters zullen studenten SW en LTA zich buigen over de case Gent Watersportbaan. Er wordt zoveel mogelijk ruimte gemaakt voor ontmoeting en uitwisseling tussen studenten van beide opleidingen.

1. Overzicht van het uitgevoerde onderzoek

1.1 Overzicht gerealiseerde onderzoek en resultaten

1.1.1 State of the Art

- De probleemstelling zoals neergeschreven in de projectaanvraag werd verder verfijnd en aangevuld met literatuuronderzoek naar de verschillende relevante thema's binnen het onderzoek. Deze probleemstelling werd overzichtelijk samengevat in een flyer (*bijlage 1*) en maquette (*bijlage 2*) die ook worden gebruikt als documenten voor externe communicatie.
- Er werd uitgebreid gesleuteld aan het conceptueel kader voor het onderzoek, waaruit een aantal werkteksten zijn voortgekomen. Vooral het theoretisch luik rond ruimtelijke kwaliteit, de verbinding ervan met andere centrale concepten en de concrete vertaling naar de verschillende onderzoekssporen kreeg uitgebreid aandacht. (*Bijlage 3: schematische samenvatting zoals afgetoetst bij de stuurgroep*).
- Op basis van het literatuuronderzoek werd een 'basispakket' opgesteld gericht op de geplande onderwijsactiviteiten die komend academiejaar van start gaan (*zie 1.1.3.2*).
- Opmaak van longlist van binnenlandse- als buitenlandse stapelbouwcases (*bijlage 4*).

1.1.2 Sociaal-ruimtelijk belevingsonderzoek

- Om een eerste belevingsonderzoekscase te selecteren werd, op basis van de hierboven vernoemde longlist, een shortlist gecreëerd met binnenlandse, interessante stapelbouwprojecten (*bijlage 5*). Vervolgens werden een aantal criteria geformuleerd om over te kunnen gaan tot de uiteindelijke caseselectie (*bijlage 6*).
- De keuze is gevallen op de wijk Europark in Linkeroever, Antwerpen. Voor deze case werd een contextanalyse uitgevoerd met o.a. historisch en morfologisch onderzoek (*Bijlage 6*).
- Om de aanpak en methodiek verder uit te werken, af te stemmen op de buurt en aanknopingspunten te zoeken voor samenwerking, werden een aantal gesprekken gevoerd met lokale (jeugd)actoren (FORMAAT, Bib Elsschot, Buurtsport, City Pirates, Jongerencoach, ...). Tijdens deze verkennende gesprekken introduceerden we ons onderzoek en verkregen we een eerste zicht op het wonen en samenleven in deze buurt.
- Uitwerking plan van aanpak werkwijze en methodieken van bevraging in Europark (*bijlage 8*).
- Introductie van het belevingsonderzoek op het buurtfeest (16/09) bij de bewoners en het brede netwerk aan organisaties actief in de wijk. Hiervoor werd gewerkt met een interactieve maquette (*bijlage 9*) en andere speelse methodieken zoals postkaarten met prikkelende stellingen (*bijlage 10*), informatieve posters (*bijlage 11*) en flyers (*bijlage 12*). Doel van dit introductiemoment was om ons onderzoek publiek te maken, alsook om verder contacten te leggen met enerzijds kinderen en tieners en anderzijds organisaties uit de buurt.

1.1.3 Ontwerpend onderzoek

1.1.3.1 Actiegerichte case

- Een eerste stap in dit onderzoekspoor was het kiezen van een geschikte case. Terwijl in het projectvoorstel oorspronkelijk de case Eeklo: Boelare-Kerkstraat naar voor was geschoven, bleek na gesprekken met de stad Eeklo dat twee andere cases meer geschikt zouden zijn om op in te spelen. Deze opties werden ten opzichte van elkaar afgewogen (*bijlage 13*).
- De keuze is gevallen op het project Eeklo-Oostveld. Dit in hoofdzaak omwille van de timing: het project bevond zich nog in het begin van het planproces. Enerzijds schatten we in dat de mogelijke impact die we kunnen hebben op het planproces wordt vergroot, anderzijds geeft het ons de mogelijkheid een vollediger beeld te krijgen van een dergelijk planproces en hoe hierop in de verschillende fases kan worden ingespeeld.
- Verdere analyse en stand van zaken van de projectcase (*bijlage 14*).
- Een tweede projectvergadering werd bijgewoond (*zie ook bijlage 14 voor kort verslag*).
- Er is een plan van aanpak opgesteld voor het verdere verloop van het project (*bijlage 15*).

HoGent

1.1.3.2 Regular school

- De doelstellingen en deeldoelstellingen (korte en lange termijn) van het onderwijsspoor werden bepaald: de focus ligt op de interdisciplinaire samenwerking tussen SW en LTA. Er werd een profiel opgesteld van de sociaal-ruimtelijke professional als langetermijndoelstelling van het onderwijsspoor (*bijlage 16*).
- Er werd geopteerd voor een Gentse case. Na het afwegen van een brede waaier aan mogelijkheden (*bijlage 18*) bleven Nieuw Gent en Watersportbaan over. Een studie van bestaand contextmateriaal en gesprekken met relevante lokale actoren leidde uiteindelijk tot de keuze voor Watersportbaan als minder belicht gebied en pedagogisch interessante case.
- Verfijning van programma met studenten: opstellen van methodieken van samenwerking tussen de studenten van de opleidingen SW en LTA tijdens de workshopweken (*bijlage 19*).
- Gericht aan de studenten LTA en SW wordt er een basispakket (*bijlage 20*) opgesteld met informatie uit de verschillende voorgaande punten: presentatie van de verschillende disciplines, info over het onderzoeksproject, theoretisch kader rond sociaalruimtelijkheid en praktijkvoorbeelden van sociaalruimtelijke planning. Tot slot werd ook informatie verzameld over de buurt Watersportbaan (demografisch, ruimtelijk, samenlevingsthematieken,...) door middel van kaartanalyse en gesprekken met diverse wijkactoren (sociale huisvestingsmaatschappijen, buurtwerk, wijkgezondheidscentrum, wijk- en sociale regisseur,...). Deze info wordt in verschillende versies meegegeven aan studenten.

1.1.3.3 Summer School

- Op basis van de doelstellingen van de summerschool werd verder nagedacht over de mogelijke vormgeving ervan. Zo werd bekeken of er mogelijkheden bestaan tot het verkrijgen van subsidies, werd nagedacht over een geschikte periode en duur, werden mogelijke samenwerkingen met partnerorganisaties verkend.
- Momenteel wordt bekeken hoe de summerschool op een meer fundamentele manier verbonden kan worden aan het 'eindproduct' van het onderzoeksproject. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van een serie van lezingen, workshops, ateliers en debatten over de onderzoeksthematieken. Het combineren van eindproduct en summerschool laat ons toe om dit concept op een meer kwalitatieve en geïntegreerde manier uit te werken.
- Daarnaast werken we mee aan een summerschool die georganiseerd wordt vanuit ELASA.

1.2 Bespreking stand van zaken van de vooropgestelde doelstellingen:

1.2.1 PD 1. Samen met kinderen en tieners betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingsmogelijkheden verkennen en benoemen van diverse sociale en ruimtelijke contexten van hoogbouw.

Betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingskansen zijn centrale begrippen in ieder onderzoekspoor. Ze maken de ruimte (in haar complexiteit) bespreekbaar én lokken uitspraken uit over ruimtelijke kwaliteit. Vanuit de verschillende onderzoekssporen worden vragen over de betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingskansen van kinderen en tieners in stapelbouwo omgevingen centraal gesteld en verder geoperationaliseerd.

- Met behulp van literatuurstudie werd een verfijnder zicht gecreëerd op de manier waarop kinderen en tieners betekenis geven aan de ruimte en hoe leefbaarheid en ontplooiingskansen worden gedefinieerd en beïnvloed. Tegelijk is er een duidelijkere herkenning van de lacune die bestaat in het onderzoek rond de persoonlijke sociaalruimtelijke beleving (van kinderen en tieners).
- Met het sociaal-ruimtelijk belevingsonderzoek, waarvan de eerste case Europark momenteel volop opgestart is, trachten we hieraan tegemoet te komen. Daarbij worden vragen over betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingskansen geoperationaliseerd om met kinderen en tieners uitspraken te doen over de ruimtelijke kwaliteit van stapelbouwo omgevingen. We trachten dus niet enkel stil te staan bij hun eigen wensen en belangen, maar ook breder de noden en belangen van de stapelbouwo omgevingen samen in kaart te brengen. Die informatie koppelen we, in de analysefase, aan bouwstenen over ruimtelijke kwaliteit (een basis-set die tot stand komt vanuit literatuur). Op die manier gaan we de bouwstenen tegelijkertijd (1) opvullen met belevingsmateriaal en (2) toetsen aan het belevingsmateriaal. De theorie die we opbouwen rond ruimtelijke kwaliteit is daardoor voortdurend in ontwikkeling: doorheen het hele onderzoeksproces behouden we de openheid om bouwstenen toe te voegen, aan te passen of overboord te gooien.

HoGent

- Ook in het ontwerpend onderzoekspoor worden de betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingskansen van de woonomgeving in vraag gesteld. In dit spoor wordt vooral informatie gezocht over de manier waarop fysiek-ruimtelijke elementen een rol spelen in het tot stand komen van ruimtelijke kwaliteit voor kinderen en tieners.

1.2.2 *PD 2. Samen met kinderen en tieners mogelijke sociale en ruimtelijke interventies formuleren die de betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingsmogelijkheden ondersteunen en versterken in verschillende sociale en ruimtelijke contexten van hoogbouw.*

Vanuit de kennis die verzameld wordt met en over kinderen en tieners m.b.t. hun definiëring van ruimtelijke kwaliteit in stapelbouwcontexten, wordt in de verschillende onderzoekssporen gezocht naar ondersteunende en versterkende sociale en ruimtelijke interventies.

- Via literatuuronderzoek wordt grondig gekeken naar referentieprojecten uit binnen- en buitenland: we trachten te leren uit goede en minder goede voorbeelden wat betreft de realisatie van ruimtelijke kwaliteit voor kinderen en tieners in stapelbouwomgevingen. We zoeken daarbij naar projecten die zowel programmatorische als fysiek-ruimtelijke strategieën inzetten.
- De resultaten van het belevingsonderzoek en 'opgevulde' bouwstenen van ruimtelijke kwaliteit worden meegenomen in en geven deels ook richting aan het ontwerpend onderzoekspoor, waar wordt gezocht naar mogelijke interventies die de betekenisgeving, leefbaarheid en ontplooiingskansen voor kinderen en tieners kunnen beïnvloeden (en zo ook indirect de ruimtelijke kwaliteit). Zowel in de reflectiegerichte cases (onderwijsspoor) als in de actiegerichte case (Eeklo) wordt op zoek gegaan naar mogelijke programmatorische of fysiek-ruimtelijke ingrepen.

1.2.3 *PD 3. Aandachtspunten aanreiken aan ontwerpers en sociaal werkers om via het ruimtelijk ontwerp van de omgeving en het omringend aanbod aan sociaal werk praktijken de ontplooiingsmogelijkheden van kinderen en tieners in verschillende sociale en ruimtelijke contexten van hoogbouw te ondersteunen.*

In deze projectdoelstellingen worden ontwerpers en sociaal werkers benoemd als primaire doelgroep van het onderzoek, met als doelstelling hen aandachtspunten aan te reiken. Hierboven wordt beschreven hoe we die zoektocht naar sociaal-ruimtelijke principes aanpakken.

Hoewel dit opzet dus niet veranderd is, is de projectdoelstelling voor een deel opengetrokken door uitgebreid in vraag te stellen naar wie we onze onderzoeksresultaten willen richten, met welk opzet en op welke manier. Aangezien we over dit 'eindproduct' grondig en tijdig willen nadenken, werd hierover herhaaldelijk overlegd met het volledige team en de stuurgroep. Daaruit werd besloten dat we ook op beleidsniveau een aantal uitspraken en aanbevelingen willen kunnen doen over de ruimtelijke kwaliteit volgens kinderen en tieners in stapelbouwomgevingen. Onder meer in de actiegerichte case Eeklo-Oostveld staat deze vraag voorop: hoe kunnen we het beleid ondersteunen in hun streven naar ruimtelijke kwaliteit (en 'kindvriendelijkheid') en hoe kan dit streven vertaald worden naar eisen voor projectontwikkelaars? Ook in het belevingsonderzoek en ontwerpend onderzoek zoeken we naar manieren om met lokale (beleids)actoren in gesprek te gaan over de bevindingen, om deze eventueel te verbinden met sociaal-ruimtelijke interventies en praktijken.

1.2.4 *PD 4. Stimuleren van een interdisciplinaire dialoog over de ontwikkeling van ondersteunende hoogbouwomgevingen voor kinderen en tieners door de uitwerking van een zomerschool en interdisciplinaire onderwijsactiviteiten voor sociaal werkers en ruimtelijk ontwerpers (in opleiding).*

Zoals eerder vermeld werd met betrekking tot de deeldoelstellingen (korte en lange termijn) van het streven naar interdisciplinariteit een denkoefening opgezet (*bijlage 16*). Op korte termijn wordt naar deze doelstelling toegewerkt met de workshopweken in komend academiejaar. In november 2017 zal de eerste workshopweek plaatsvinden waarin toekomstige sociaal werkers en landschapsarchitecten zullen samenwerken vanuit verschillende vakken. Ook worden sociaal-ruimtelijke perspectieven binnengebracht in de vakken van beide opleidingen. Op iets langere termijn wordt gestreefd naar een meer permanente verankering van sociaal-ruimtelijke (handelings)kaders in de opleidingen. Ook het concept van de zomerschool wordt verder uitgewerkt. Zie ook hierboven (1.1.3.2 en 1.1.3.3) voor een stand van zaken van en vooruitblik op de onderwijsactiviteiten.

HoGent

1.3 Planning voor volgende termijn (Voor overzicht: bijlage 21)

1.3.1 State of the Art

- Verder literatuuronderzoek en gesprekken met relevante (Vlaamse en internationale) actoren binnen de thematieken van kinderen en tieners in stapelbouw.
- Bijhouden van relevante beleidsmatige veranderingen en actualiteit.
- Vertaalslag maken van de verzamelde informatie naar concrete producten in het kader van regular school en tentoonstelling.
- Verdere zoektocht naar relevante cases en referentieprojecten om de longlist mee aan te vullen. Hier wordt een teamoverleg aan gewijd en zullen sleutelfiguren voor worden aangesproken.
- Vertaling van de informatie richting eindproduct (ook hier wordt een teamoverleg aan gewijd).

1.3.2 Sociaal-ruimtelijk belevingsonderzoek

- Verdere uitrol van het belevingsonderzoek op Europark, Linkeroever (*bijlage 8 & 22*) met kinderen (10 jaar) en tieners (14 jaar): individuele en groepsgesprekken, klassessies en gesprekken met ouders en organisaties. Telkens aan de hand van methodieken aangepast aan de betreffende context en leeftijdsgroep.
- Verwerking en analyse van de verzamelde onderzoeksdata.
- Selectie van een tweede belevingsonderzoekscase op basis van de eerder vooropgestelde criteria (die op een aantal vlakken voldoende verschillend is van de eerste case).
- Uitwerking en uitvoering van het tweede belevingsonderzoek.
- Selectie van een derde belevingsonderzoekscase.

1.3.3 Ontwerpend onderzoek

1.3.3.1 Actiegerichte case (bijlage 15)

- Opvolgen case Eeklo-Oostveld naar het programma zoals vooropgesteld door de Stad Eeklo.
- Zoektocht naar referentievoorbeelden van procesmatige eisen vanuit het gemeentelijk beleid naar projectontwikkelaars. Dit gebeurt via gesprekken met steden en gemeenten, studie bureaus en sleutelfiguren en door het analyseren van bestaande juridische documenten (bv. RUP's, programma's van eisen, wedstrijdvoorwaarden, etc.).
- Vanuit de kennis opgedaan uit de vorige stap zal er op maat van het planproces Eeklo-Oostveld gezocht worden naar manieren om het streven naar ruimtelijke kwaliteit voor kinderen en tieners te vertalen in aanbevelingen en/of criteria naar projectontwikkelaars toe.
- Zoektocht naar welke plaats het KIDS-model in dit proces kan krijgen.

1.3.3.2 Regular school (bijlage 19)

- Verdere verfijning van het programma en de te gebruiken methodieken voor de samenwerking tussen studenten SW en LTA. Dit zal gebeuren in samenspraak met de betrokken docenten vanuit beide opleidingen.
- Verdere uitwerking en aanvulling van het basispakket gericht aan studenten.
- Opzetten van een samenwerking met onderzoekscentrum Kind & Samenleving voor de begeleiding van het ontwerptraject alsook voor het geven van een gastles over kindgericht ontwerp en planning.
- Opstart en begeleiding van traject met studenten LTA en SW zoals geformuleerd in bijlage.
- Verkenning van hoe sociaalruimtelijkheid als gegeven fundamenteeler geïntegreerd kan worden in de opleidingen SW en LTA.
- Verdere verkenning van manieren waarop het concept van een sociaalruimtelijke professional (als langetermijndoelstelling van het onderwijsspoor) vertaald kan worden naar een specifieke opleiding en of dit gewenst of gevraagd is vanuit de praktijk.

1.3.3.3 Summerschool

- Verdere vormgeving van de summerschool als geïntegreerd onderdeel van ons eindproduct
- Zoeken naar partnerorganisaties om mee samen te werken rond de organisatie van deze summerschool/tentoonstelling
- Verkennen van subsidiekanalen ter ondersteuning van de summerschool
- Zoeken naar relevante sprekers die willen bijdragen aan de summerschool

HoGent

2. Organisatorisch verloop

Interne organisatie

Het project PWO BLOK bouwt verder op de multidisciplinaire samenwerking tussen de vakgroepen sociaal werk (FMW) en architectonisch ontwerp (School of Arts) i.k.v. PWO KIDS (2014-2016). Bij de opstart van PWO BLOK werd ruim aandacht besteed aan de evaluatie van de samenwerking tijdens KIDS en werden er gezamenlijke werkafspraken gemaakt met de nieuwe onderzoekers van PWO BLOK. Hieruit resulteerde de volgende interne werkorganisatie:

- maandelijks promotorenoverleg
Eenmaal per maand komen de projectcoördinator en co-promotoren samen om het projectverloop en werkafspraken te monitoren, het teamverloop en administratieve aspecten op te volgen, en eventuele nieuwe externe vragen te bespreken.
- tweewekelijks teamoverleg
Tweemaal per maand komt het volledige team (onderzoekers + (co)promotoren) samen om inhoudelijk in te zoomen op een specifiek aspect van het onderzoek. Ook de monitoring van het inhoudelijke projectverloop gebeurt op dit overleg.
- teamoverleg* per semester
Tweemaal per jaar wordt er een uitgebreid teammoment georganiseerd dat volledig toegewijd is aan de inhoudelijke en organisatorische evaluatie van het voorbije semester en de planning van het volgende semester, inclusief de eventuele bijsturing van het onderzoeksplan en/of de werkafspraken. Voorafgaand aan dit teamoverleg wordt er een individueel gesprek georganiseerd tussen de projectcoördinator en elke individuele onderzoeksmedewerker.*
- werkgroepen per onderzoekslijn
Voor de concrete voorbereiding, uitwerking en uitvoering van elke onderzoekslijn worden de onderzoekers ondersteund door 1 of enkele (co-)promotoren. Er wordt op die manier een werkgroepje gevormd dat verantwoordelijk is voor de onderzoekslijn in kwestie en hierover rapporteert naar de hele ploeg toe.
- Tussentijdse vergaderingen coördinator-onderzoekers
Aanvullend op bovenstaande vergaderkalender worden er regelmatig korte overlegmomenten georganiseerd tussen de projectcoördinator en beide onderzoekers samen om de werklast, planning en projectdoelstellingen op te volgen.
- Gezamenlijk werkmoment onderzoekers
De onderzoekers communiceren wekelijks op welke momenten zij samen beschikbaar zijn voor overleg of het samen uitwerken van bepaalde zaken tussen de geplande vergaderingen door.
- BLOKmail
Uit een tussentijdse projectevaluatie bleek dat het voor sommige co-promotoren moeilijk was om goed zicht te behouden op het projectverloop door het beperkte opdrachtpercentage dat ze hebben voor dit project. Onderzoekers gaven anderzijds aan dat ze niet altijd even goed kunnen inschatten in hoeverre iedere copromotor het projectverloop even goed kan meevolgen. Daarom stelden zij voor om met een regelmatige mailing een overzicht te geven van de onderzoeksactiviteiten, gecombineerd met gerichte vragen voor feedback of ondersteuning.

Externe organisatie

Er werden twee bijeenkomsten van de stuurgroep georganiseerd:

- 20 december 2016
*Voorstelling van het project en onderzoeksteam, bespreking probleemstelling, brainstorm operationalisering eindproducten en beoogde doelgroep(en)
Zie verslag bijlage 23*
- 13 september 2017
*Bespreking theoretisch kader ruimtelijke kwaliteit, voorstelling belevingsonderzoek Antwerpen Linkeroever, brainstorm profiel sociaalruimtelijk professional i.k.v. onderwijsspoor binnen BLOK.
Zie verslag in bijlage 24*

Tijdens de laatste tussentijdse evaluatie werd er beslist om in de toekomst gericht een beroep te doen op de individuele betrokkenheid van stuurgroepleden in functie van hun specifieke expertise. Dit

HoGent

in aanvulling op de tweejaarlijkse bijeenkomsten. We proberen dit uit met de bedoeling een grotere betrokkenheid te creëren van de stuurgroepleden op het projectverloop.

Ten slotte werd er een externe projectpagina aangemaakt via ResearchGate (<https://www.researchgate.net/project/PWO-BLOK>) waarop regelmatig updates zullen verschijnen over publicaties, lezingen, enzovoort.

Personeel

Er zijn geen personele verschuivingen. Wel is er een ongelijkheid ontstaan tussen de startdatum van de contractuele onderzoeksmedewerkers als gevolg van een vertraging in de administratieve opvolging op School of Arts.

Multidisciplinaire samenwerking

Zie opsomming supra bij interne organisatie.

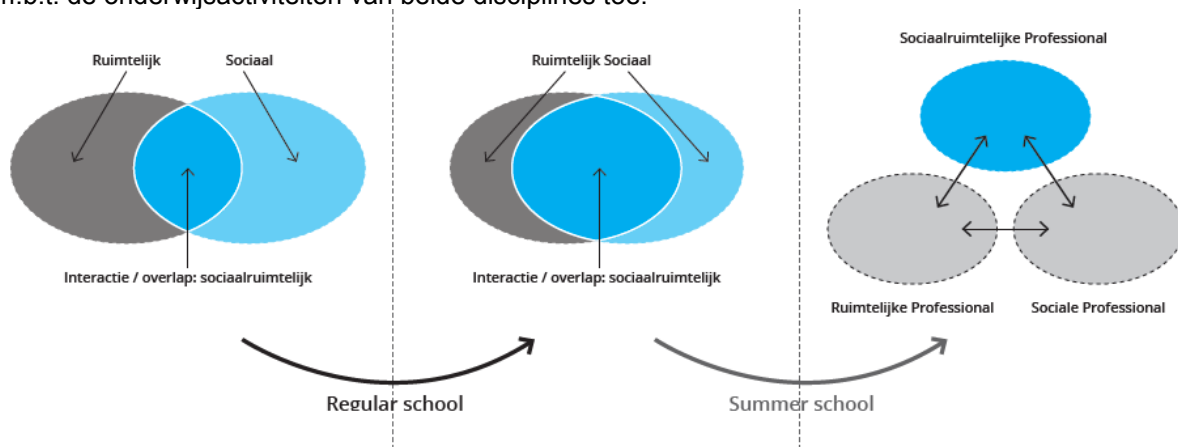
Zie rapportage supra over het interdisciplinaire onderwijsspoor als huidig focuspunt van interdisciplinaire samenwerking.

De beide onderzoekers werken afwisselend op de vakgroep sociaal werk en de onderzoekseenheid landschaps- en tuinarchitectuur om de informele inbedding in beide vakgroepen te optimaliseren.

3. Meerwaarde van het onderzoek

Meerwaarde voor de onderwijsactiviteiten:

Binnen het onderzoek wordt een uitgesproken focus gelegd op de onderwijsactiviteiten van beide opleidingen met het onderzoeksspoor 'ontwerpend onderzoek' waaraan expliciete onderwijsactiviteiten- en doelstellingen worden gekoppeld. Tijdens de vormgeving hiervan werd, voorafgaand aan het uitwerken van concrete projecten of vakken, nagedacht over de lange- en kortetermijndoelstellingen. Aan de hand van onderstaande venndiagrammen lichten we onze ambities m.b.t. de onderwijsactiviteiten van beide disciplines toe:

Er wordt vertrokken vanuit de feitelijke situatie waarbij er weinig samenwerking is tussen sociale en ruimtelijke disciplines: hoewel er vaak wel expertise vanuit de respectievelijke disciplines wordt meegenomen, is er zelden sprake van multidisciplinariteit. Vanuit deze vaststelling wordt in eerste instantie gestreefd naar meer interactie of overlap tussen beide disciplines. Op korte termijn wordt deze doelstelling in ons onderzoek nagestreefd d.m.v. de activiteiten binnen de reguliere onderwijsactiviteiten. Enerzijds gaat dit over het projectmatig organiseren van multidisciplinaire onderwijsactiviteiten tijdens een projectweek (zie eerder), anderzijds gaat dit op middellange termijn over de meer permanente integratie van sociaalruimtelijke lesinhouden in vakken van beide opleidingen.

Wat de doelstelling op langere termijn betreft, wordt gezocht naar een vorm van transdisciplinariteit. De vraag is dan of er zoiets mogelijk en wenselijk is als een 'sociaalruimtelijke professional' die perspectieven en kaders van zowel ruimtelijke als sociale disciplines beheerst en integreert.

Meerwaarde voor de professionalisering van de betrokken vakgroepen:

Voor **Sociaal Werk** draagt dit onderzoek bij tot meer inzicht in hoe de context van hoogbouw de ontplooiingsmogelijkheden van kinderen en tieners ten goede kan komen. Specifiek voor het vakgroepteam verstedelijking en gemeenschapsvorming (<http://fmw.hogent.be/verstedelijking>) draagt dit project bij tot de ontwikkeling van inzicht in de verschillende manieren waarop verstedelijking processen van gemeenschapsvorming beïnvloedt en welke handelingskaders voor het sociaal werk hierbij nodig zijn. Het materiaal (workshops, methodieken, cases) dat in dit onderzoek ontwikkeld wordt, zal ook als lesmateriaal gebruikt worden in meerdere opleidingsonderdelen in het nieuwe curriculum Sociaal Werk (o.m. het OLOD Methodieken sociaal werk, gemeenschapsperspectief in MOD2 en het OLOD Verstedelijking en stadspedagogiek in MOD3).

Het nog steeds actuele discours rond 'landscape urbanism' tracht om methodieken die binnen **Landschapsarchitectuur** gebruikelijk zijn bewust als strategie aan te wenden bij het nadenken over processen van verstedelijking en vormgeving van (semi-) publieke ruimten: niet enkel gebouwen en bouwblokken, maar net groenstructuren, ecologische processen en systemen, publieke ruimten, etc. geven mee structuur en kwaliteit aan de stad of buurt. Dit onderzoek draagt bij om inzicht te verwerven hoe de publieke – met een focus op de open ruimte – bijdraagt tot een betere woon- en leefomgeving.

De samenwerking tussen de **twee vakgroepen** en de hierdoor voortdurende vertaalslag tussen sociale en ruimtelijke concepten en methodes, tussen tekst en beeld, tussen de leefwereld van kinderen en tieners, en de planningslogica achter ruimtelijke omgevingen is een blijvende verrijking voor beide vakgebieden, een meerwaarde voor het nadenken over stedelijk beleid, en een meerwaarde voor het handelen van praktijkwerkers. Dit alles leidt tot het besef dat probleemanalyses en ingrepen in verstedelijkte omgevingen niet enkel sociaal of ruimtelijk kunnen zijn, maar dat er vele verschillende vormen van (inter)disciplinaire analyses en ingrepen mogelijk zijn.

Meerwaarde voor het werkveld:

De praktijkrelevantie en toepasbaarheid van dit voorstel situeert zich op meerdere niveaus:

- Het project sluit aan bij actuele praktijkvragen en blinde vlekken. Er bestaat weinig onderzoek naar de interactie tussen de bebouwde omgeving en sociaal ruimtelijke praktijken van bewoners in contexten van hoogbouw, en nagenoeg geen onderzoek naar de impact van ontwerp(alternatieven) op processen van betekenisverlening en ontplooiingsmogelijkheden van kinderen en tieners die opgroeien in de context van hoogbouw. Dit onderzoek snijdt dit onderbelichte onderwerp aan samen mét kinderen en tieners, en reikt aandachtspunten aan ontwerpers en sociaal werkers om tot meer ondersteunende en kansrijke hoogbouwomgeving voor iedereen bij te dragen.
- Het project bouwt voort op de discussie rond kind- en gezinsvriendelijke stad in Vlaanderen. Steeds meer steden in Vlaanderen proberen hun beleid kindvriendelijk te oriënteren, mede onder impuls van de Vlaamse overheid. Dit onderzoek hanteert een omschrijving van kindvriendelijkheid die het burgerschap van kinderen en jongeren duidelijk naar voren schuift in planningsprocessen en tegelijk het concept voldoende open houdt om aansluiting te vinden bij de reële diversiteit aan sociale en ruimtelijke praktijken die in een stad leven.
- Het project vertrekt vanuit leefbare verdichting als een dringend sociaal-ruimtelijk vraagstuk binnen het stedenbeleid. Vlaanderen zit vandaag met de steeds herhaalde mantra van bijkomende huisvesting van één miljoen extra inwoners. Dit onderzoek wil bijdragen tot nieuwe inzichten om met deze context om te gaan.

HoGent

4. Valorisatie en disseminatie

Valorisatie van onderzoeksresultaten:

Aangezien de focus in het eerste projectjaar voornamelijk op literatuurstudie en voorbereiding van de case studies lag, zijn er nog geen acties genomen op vlak van valorisatie van onderzoeksresultaten naar werkveld of beleid. Dit is wel een belangrijke betrachting in de twee volgende projectjaren. Er werd wel een valorisatiespoor gerealiseerd naar het onderwijs toe. Door de ontwikkeling van didactisch basispakket, en de organisatie van twee interdisciplinaire workshopperiodes in het komende academiejaar (ondanks de grondige hervormingen in beide opleidingen) wordt het thema van het project zichtbaar gemaakt en de beoogde professionalisering van beide beroepen bevorderd.

Elementen voor onderzoeks- en wetenschapscommunicatie:

Er werd een **onderzoeksflyer** opgesteld (*bijlage 1*) met bijhorende maquette (*bijlage 2*) die worden gebruikt als extern communicatiemiddel. Binnen het belevingsonderzoeksspoor werden informatieve flyers en posters, postkaartjes en een interactieve maquette ontwikkeld om het onderzoek te introduceren bij de buurt (*bijlage 9 t.e.m. 12*).

Tijdens de **boekvoorstelling** van de KIDS-gids, het eindproduct uit het vorige PWO-project van deze ploeg, werd het PWO BLOK-project voorgesteld.

Op initiatief van het International Office van HoGent werd er deelgenomen aan het **UIReKA**-netwerk (Urban Research and Knowledge Association) tussen diverse Europese hogescholen met expertise op vlak van onderzoek en onderwijs rond stedelijke thema's. De inhoud van PWO KIDS en PWO BLOK werden er gepresenteerd. Deze contacten lopen nog steeds in functie van toekomstige, meer gerichte samenwerkingsverbanden.

Op initiatief van prof. Helen Woolley werd een **COST-applicatie** ingediend om een structureel academisch uitwisselingsnetwerk op te starten rond de buitenomgeving van kinderen, waar wij deel van uitmaken.

Op uitnodiging van Directie Onderzoek werd er deelgenomen aan de **Ministry of Makers**.

Het onderzoek werd gepresenteerd tijdens de **Landscape Research Meeting** georganiseerd door de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw van de Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur.

Het onderzoek werd voorgesteld aan Dienst Ontmoeten en Verbinden van Stad Gent, met het oog op het verkennen samenwerkingsmogelijkheden tussen stad Gent en HoGent op dit thema.

Er werd een projectpagina aangemaakt op **Researchgate** en **Facebook** om, van zodra er rapporten of artikels geschreven worden, deze kenbaar te kunnen maken.

Om in de toekomst nog meer in te zetten op onderzoeks- en wetenschapscommunicatie en valorisatie van onderzoeksresultaten werd een teamoverleg besteed aan dit onderwerp. (*Bijlage 25 voor plan van aanpak.*)

Gegevens in PURE:

De individuele fiches van de projectleden zijn up to date.

De projectfiche van PWO BLOK werd geactualiseerd, met inbegrip van dit voortgangsrapport.

5. Financieel verslag

1MW-WO1603	BLOK					CONTACTPERSOON:	Sven De Visscher		
						CONTACTPERSOON DOZ:	Jozefien Borms		
Duur	36 maand							naar begroting	naar personeel
Periode	1/10/2016	30/09/2019							
	TOTAAL BUDGET	2016	2017	2018	2019		openstaande bb	RAMINGEN	OPENSTAAND BUDGET
aantal maanden		4	12	12	8				
uitrusting	7.640,00	0,00	0,00				0,00		7.640,00
werking	27.600,00	38,40	139,45				0,00		27.422,15
personeel statutair - GERAAMD	130.875,00	8.973,14	24.180,10				0,00		97.721,76
personeel contractueel - GERAAMD	382.550,00	23.268,59	69.656,49				7.629,14		281.995,78
andere opbrengsten		0,00	268,87				0,00		-268,87
SUBSIDIE - 704210	548.665,00	32.280,13	93.707,17				0,00	0,00	415.048,56
							7.629,14		

De financiële opvolging van het project (werking en uitrusting) gebeurt aan de hand van een periodiek uittreksel van de geboekte kosten in NaVision (zie uitprint supra, dd. 05/09/2017) en via een zelf bijgehouden budgetmonitor waarin begroting en gemaakte/voorzien uitgaven worden geregistreerd. Het project blijft binnen de uitgetekende begroting.

Op de verschillende begrotingsposten staat voldoende openstaand budget om het project comfortabel voort te zetten.

6. Varia

7. Bijlagen